

Başarı Arttırıcı İmkanları Eşitlemede Yatılı Bölge Okulları'nın Rolü

The Role of Regional Boarding Schools in Equalizing Opportunities to Increase Success

Fazıl Alptekin CEYLAN^{1a}

^a Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı

ORCID: 0000-0002-9621-6492

f_alptekinceylan@hotmail.com

Hasan ÜNDER^b

^a Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

ORCID: 0000-0003-4322-6221

hasanaliunder@gmail.com

Anahtar Kelimeler:

1. Başarı,
2. Formal fırsat eşitliği
3. İmkân eşitliği
4. YBO

Keywords:

1. Success
2. Formal equality of opportunity
3. Equality of condition
4. RBSs

Öz

Açık sınıf tabakalaşmasının olduğu demokratik toplumlarda bütün makam ve mevkiler liyakat sahibi her bireye açıktır. Alt sosyokültürel düzeyden (ASEK) olan ailelerin çocukları liyakati kazandıran eğitsel süreçlerde başarı için gerekli imkânlarla ulaşamamaktadır. Okul içi süreçlerde ve ulusal sınavlarda avantajlı ve dezavantajlı ailelerden gelen öğrencilerin aldıkları puanlarda dezavantajlı öğrenciler aleyhinde bir eşitsizlik söz konusudur. Bu çalışmada YBO'ların sağladığı ek imkânların başarıyı arttırdığı argümanından yola çıkan imkân eşitliği ve bunun başarıya etkisi çalışmamızın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. YBO'ların sunduğu ek olanakların öğrencilerin başarısı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu öğretmen, okul yöneticileri ve öğrencilerin deneyimleri üzerinden çözümlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırmada dört ayrı YBO'da 50 öğrenci, 13 öğretmen ve 7 okul yöneticisi ile yüz yüze görüşülmüştür. Elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular YBO'ya gelen öğrencilerin sosyokültürel profili, YBO'ların sağladığı başarı arttırıcı imkânlar, YBO'da başarı olmak üzere üç temada toplanmıştır. Öğrencilerin YBO'larda sunulan imkânlar sayesinde okul içi süreçlerde ve LGS gibi ulusal sınavlarda başarılarının arttığı, özgüvenlerinin geliştiği ulaşılan en genel sonuçtur.

Abstract

In democratic societies with open class stratification, all positions and status are open to individuals with the appropriate merits. The children of families from lower socio-cultural levels (LSCL) cannot reach the opportunities necessary to be successful in educational processes that are to provide competence to them. There exists a clear inequality between advantaged and disadvantaged children in both in-school processes and national exam scores. In this study, the equality of opportunity which depends on the argument that additional opportunities provided by regional boarding schools (RBSs) increase academic success and its effect on success form the hypothetical framework of the study. The effects of additional opportunities provided by RBSs on success of students were tried to be analyzed through the experiences of teachers, school administrators and students. It is a qualitative research. 50 students, 13 teachers and 7 school administrators from 4 different RBSs were personally interviewed. The findings obtained through the analysis of the available data were categorized in three main themes, which are as follows; the socio-cultural profiles of students in RBSs, the

¹ Sorumlu yazar/Corresponding author

opportunities that RBSs provide to increase the success and being successful in RBSs. It has been concluded that students increase their success thanks to the opportunities provided by RBSs and their self-esteem also improves.

Geliş Tarihi:
14.04.2022
Kabul Tarihi:
22.06.2022
Yayın Tarihi:
28.06.2022

Atf: Ceylan, F. A. & Ünder, H. (2022). Başarı artırıcı imkanları eşitlemede Yatılı Bölge Okulları'nın rolü. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 171-194.

Citation: Ceylan, F. A. & Ünder, H. (2022). The role of regional boarding schools in equalizing opportunities to increase success. *MAUN Journal of Education*, 2(1), 171-194.

Giriş

Sınıfsal sosyal tabakalaşmaya sahip modern toplumlar, ihtiyaç duyulan mal ve hizmetleri üretmek için organize olmuştur. Bu toplumlarda farklı işlevleri, dolayısıyla farklı bilgi, beceri ve deneyimleri, yani liyakat gerektiren çeşitli makam ve mevkiler oluşturulmuştur. Gerektirdiği bilgi ve becerinin karmaşıklık derecesine ve gerektirdiği eğitim düzeyine bağlı olarak kişiye sağladığı maddi ve manevi avantaja bağlı olarak bir hiyerarşi oluşturan mevkiler, o mevkileri elde eden çalışanlara eşitsiz avantajlar sağlamaktadır (Hesapçioğlu ve Dündar, 2011). Açık sınıf tabakalaşmasına dayanan demokratik toplumlar aynı zamanda meritokratiktir, makam ve mevkilerin dağıtımında adil bir rekabet ortamında rakipleri arasında liyakatiyle öne çıkan aday rekabeti kazanır. Meritokratik bir toplumda aday seçiminde sınıfsal köken, ırk, cinsiyet, dinsel inanç veya akrabalık gibi nepotizm olarak adlandırılan o makamın yerine getireceği işlevle ilgisi olmayan özelliklerin rol oynaması, kayırmacılık ve ayrımcılık olarak görülür.

Diğer bir şekilde ifade etmek gerekirse, meritokratik toplumda iş yaşamında bir mevkiye gelmek liyakate, liyakat de eğitime bağlıdır. Yüksek gelir, statü ve iktidar sağlayan mevkilere gelmek için sıkı bir rekabette başarılı olmak gerekmektedir (Hurn, 2018). Her geçen gün bu rekabette başarılı olmak daha çok gerekli bilgi ve becerilere yüksek seviyede sahip olmayı gerektirmektedir. Gerekli bilgi ve becerileri kazanmak için de eğitsel süreçlerde başarılı olmak gerektiğinden dolayı eğitim başarısı, meritokratik bir toplumda bir kişinin yetişkinlik yaşamındaki konumunu belirleyen başlıca faktördür (Hurn, 2018). Ayrıca, iş yaşamında önemli bir mevkiye gelmek genellikle o mevki için hizmet öncesi eğitim veren iyi bir üniversite bitirmeye, iyi bir üniversiteye girmek de lise eğitiminin başarısını ölçen Yükseköğretime Geçiş Sınavı'nda (YKS) iyi bir puan almaya, iyi bir lise eğitimi de ilköğretimde alınan eğitimin başarısını ölçen merkezi Liselere Giriş Sınavı'nda (LGS) yüksek bir puan almaya bağlıdır. Bundan dolayı ilköğretim başarısı bir öğrencinin geleceğini belirleyen temel bir basamaktır.

Liyakatin başlıca göstergeleri; ilgili makam ve mevki için gerekli bilgi ve becerileri kazandıran eğitim kurumlarından alınan diplomalar ve mesleki konum için liyakati ölçmek adına geliştirilmiş merkezi sınavlardan alınan puanlardır. Benzer ilke, bir eğitim kurumuna –örneğin; Anadolu Liselerine, Fen Liselerine, bir üniversitenin bir bölümüne– öğrenci seçerken de geçerlidir. Bu noktada liyakat, örgün eğitimin daha önceki aşamalarında kazanılan bilgi ve becerilerin göstergesi olan mezuniyet notu ortalaması, daha çok da LGS, YKS gibi merkezi sınavda alınan puanlardır.

Bu durumla ilgili olarak ülkemizdeki LGS sonuçlarında, sınava katılan öğrencilerin aldıkları puanlarla ailelerinin sosyal, kültürel ve ekonomik konumları arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmektedir. Ailesi alt sosyoekonomik düzeye (ASEK) mensup

öğrencilerin ulusal ve uluslararası öğrenme sonuçlarını ölçen karar verdirici (*summative*) sınavlarda aldıkları puanların ortalaması üst ve orta sosyoekonomik düzey kökenli (OSEK) ailelere mensup öğrencilerin puan ortalamasına göre daha düşüktür. Başka bir ifade ile OSEK'e mensup öğrencilere göre daha başarısızdır. Bu sonuç benzerliği, ulusal düzeyde yapılan LGS ve YKS ile uluslararası düzeyde yapılan PISA ve TIMMS sınavlarında göze çarpan farklılıklarla da ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda kültürel sermayesi yüksek ailelerin çocukları, ailelerinden elde ettikleri okul ile uyumlu dil kodları sayesinde daha yüksek puanlar elde ederken, eğitimsiz ve kültürel sermayesi düşük ailelerin çocukları daha düşük başarı puanları elde etmektedirler (Sarier, 2010; Ekinci, 2011; Gündöver ve Göktaş, 2011). Ebeveynlerin öğrenim durumu ve kişilerin toplumsal çevresindeki eğitilmiş kişilerin pedagojik davranışlarını da kapsayan uzun soluklu bir kazanım sürecinde edinilen kültürel sermayenin (Johnson, 1993) öğrencinin okul seçiminden okuldaki başarısına kadar birçok değişken ile pozitif bir ilgisi vardır (Bourdieu, 2016).

Liyakate dayalı meritokratik bir toplumda önemli mevkilere gelmenin yolunun eğitim başarısından geçiyor olması, eğer imkân eşitliği sağlanmaz ise öğrencilerin kendi müstakbel toplumsal konumlarının ailelerinininkine benzer olacağı, başka bir ifade ile ASEK kökenli öğrencilerin büyük olasılıkla ASEK mensubu, OSEK kökenli öğrencilerin de büyük ihtimalle yetişkin yaşamlarını, aileleri gibi OSEK mensubu olarak tamamlayacakları anlamına gelir. Bu sonuç ise eğitimde, davranışçı sosyologların dikkat çektiği gibi (Hesapçıoğlu ve Dünder, 2011: 119) yeniden üretime neden olacaktır (Bernstein, 2003; Bourdieu, 2016). Bu doğrultuda öğrencinin, aile faktörünün dışında, okul başarısını belirleyen etkenler öne çıkmaktadır. Öğrenci başarısını etkileyen "öğrenme değişkeni" olarak da ifade edilen bu faktörler öğrencinin fizyolojik, psikolojik ve sosyal durumundan kaynaklanabilir (Güleç ve Akış, 2003). Dolayısıyla başarıyı etkileyen faktörler öğrencinin öğrenme durumlarını da etkilemektedir (Akay, 2017).

Bir öğrencinin eğitim başarısı genellikle genetik temelli olduğu ileri sürülen yaradılışa (*nature*) veya genetik olmayan bütün faktörleri kapsayan çevreye (*nurture*) veya her ikisine bağlanır. Okul başarısı için en önemli bilişsel yetenek olan zekanın kalıtsal ve doğuştan olduğu konusunda yaygın bir kabul vardır. Yaratılışçılara göre ise okul başarısı zeka testleri ile ölçülebilen bilişsel yeteneğe bağlıdır, bilişsel yetenekte ise çok büyük ölçüde ebeveynlerden kalıtım yoluyla alınan genlerin payı yüksektir. Yaratılışçı ekolün başlatıcısı Francis Galton (1925)'a göre, bebekler eşit doğmaz, insanlarda farklılığa yol açan şey, onların iyi olması için gösterilen çabalar değil, kalıtımla geçen genleridir. Örneğin, Arthur Jensen (1969) başarıda genlerin payının %80 civarında olduğunu ileri sürer. Onlara göre bireylerin ve ırkların toplumsal hiyerarşideki konumları zekanın, dolayısıyla genetik farklılıkların bir sonucudur (Jensen, 1969; Herrnstein, 1971). Buna karşılık sonuçların veya imkânların eşitliğini savunan sosyologlar ve araştırmacılar, bilişsel yetenekleri ve okul başarısını çevresel koşullarla açıklarlar. Onlar, başarıdaki eşitsizliğin ağırlıklı nedeni olarak doğuştan gelen genetik ya da biyolojik donanım farklılıklarını değil, tamamen veya çok büyük ölçüde çevresel farklılıkları görürler. Sensualist filozof Helvetius'a (Cangökçe Koç ve Ünder, 2020) ve davranışçı görüşe göre farklılık tamamen çevreden ya da eğitimden kaynaklanır, genetik faktörler öğrenmeye hiçbir sınır koymaz, herkes eşit ölçüde öğrenebilir, her birey tüm makam ve mevkilere ulaşabilir. Locke doğuştan faktörlere %10 gibi bir pay ayırır (Locke, 2004). Kamin, Lewontin ve Rose (2018) doğuştan bireysel farklılıkların varlığını kabul ederler fakat zekayı genlerin belirlediğini reddederler, çevrenin önemini kuvvetle vurgularlar.

Sosyologlar okuldaki ve genel olarak yaşamdaki başarı farklılıklarını sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerdeki değişkenlerle açıklarlar. Önemli eğitim sosyologlarından Bernstein'a (2003) göre ASEK kökenli çocuklar ailelerinde sınırlandırılmış (*restricted*) kodlu dili, OSEK kökenli çocuklar ise ayrıntılandırılmış (*elaborated*) kodlu dili öğrenirler. Okulda ayrıntılandırılmış dil kodu geçerli olduğu için ASEK kökenliler başarısız olur. Aynı olguyu Bourdieu (2016), dili de içeren kültürel sermaye farklılığı ile açıklar. Ona göre de okulda orta sınıf kültürü geçerlidir, bu kökenden gelen çocuklar ailelerindeki sosyalleşme sürecinde okulda öğretilenleri almalarını kolaylaştıran bir kültürle okula gelirler buna karşılık ASEK kökenliler okulda geçerli olmayan bir kültürle başlarlar ve başarısız olurlar.

Bourdieu ve Bernstein'ın tespitlerinin yanında, ailenin ve imkânlarının öğrencinin okul başarısındaki rolünü ortaya koyan ilk araştırmalardan olan Coleman Raporu'ndan bu yana pek çok araştırma, ailevi faktörlerin çocuğun okul başarısında birinci derecede belirleyici olduğunu bulmuştur (Coleman, 1964; akt. Hanushek, 2016). Çünkü aile, hem çocuğu dünyaya getiren, bedensel olarak bakıp büyüten, dili öğreten, ona (inanç, değer, bilgi, dil, motor ve bilişsel beceriler bütünü olarak) dünyayı tanıtan, onu toplumsal bir insan haline getiren hem de ona formal eğitim imkânları sağlayan ve eğitimi sırasında şekillendiren maddi, eğitimsel ve sosyal bakımdan destekleyen ve yönlendiren başlıca kurumdur.

Ailenin, çocuğun okul başarısı üzerindeki belirleyici özelliklerini geniş bir perspektifte sıralayabiliriz. İlk olarak anne babanın eğitim durumu çocuğun düşünüş biçimini, dil alışkanlıklarını, kullandığı grameri ve sözcük sayısını, olgusal bilgi düzeyini, eğitime ve entelektüel kültüre ilgisini, çocuktan beklenen başarı düzeyini, meslek seçimini, çocuğun akademik ve mesleki bakımdan yönlendirilmesini, çocuk yetiştirme konusunda uzmanlardan yararlanma derecesini etkiler (Keçeli ve Kaysılı, 2008; Barry, 2017; Aydın vd., 2018; Hurn, 2018). Buna ilave olarak ailenin ekonomik durumu, çocuğa sunduğu ve çocuğun zihinsel ve akademik gelişimi ve ilgi alanlarının çoğalması için uyarıcı olan oyuncak türlerinden, seyahate, konut (evde çalışma ortamının) kalitesine ve büyüklüğüne, okul öncesi eğitim alıp almamasına, okula devam ederken özel takviye dersler alıp almamasına (aldıysa eğitim alınan kurumun kalitesine), spor ve müzik gibi alanlarda dersler alıp almamasına, kitap, internet, müze, iletişim teknolojileri gibi bilgiye erişim imkânlarına, giyime, beslenmeye, tıbbi bakıma, aile ekonomisine katkı yapmak zorunda olup olmamasına ve tatil imkânlarına kadar pek çok parametreyi etkileyecektir (Coleman, 1964; Bernstein, 1971; Köse, 2001; Barry, 2017). Ayrıca ailenin sosyal, kültürel ve eğitim, dolayısıyla mesleki konumu, ayrıca, oturulan semtin sıhhi ve sosyal çevresini, çocukların gideceği özel veya devlet okulunun kalitesini, çocuğun kendilerinden bir şeyler öğreneceği arkadaş grubunu ve ailenin iletişim içinde olduğu insan grubunu önemli ölçüde belirleyecektir (Kurul Tural, 2002; Hesapçioğlu ve Dündar, 2011). Bu doğrultuda ebeveynlerinin çalışıp çalışmaması, çalışıyorsa mesai süreleri çocuğa ayıracakları zamanı etkileyecektir (Sarier, 2016). Ayrıca ebeveynlerin medeni durumu, aralarındaki ilişkiler dolayısıyla evde huzurlu bir ortamın olup olmaması çocuğun psikolojisini ve konsantrasyon düzeyini etkileyecektir. Bütün bunlara ilave olarak ailedeki çocuk sayısı, ebeveynlerin her bir çocuğa göstereceği ilgi ve ayıracığı kaynak miktarını, evin kalabalık olup olmamasını, dolayısıyla gürültü miktarını, kargaşayı ve stresi belirler (Hesapçioğlu ve Dündar, 2011: 126).

Öğrencinin mensup olduğu aile ve sosyal çevresinin yanı sıra ortaya çıkabilecek eksiklikleri telafi edebilmek için okul niteliği önemli olmaktadır (Sarier, 2016; Hurn, 2018).

Okulda etüt imkânlarının olup olmaması, sınıflardaki öğrenci sayısı, öğrenci-öğretmen oranı, öğretmenlerin deneyimi ve eğitim düzeyi, öğrenciye adanmışlıkları, öğrencilerin öğretim desteğine ihtiyaç duyduklarında erişilebilir olup olmamaları, derslerin branş öğretmenleri tarafından verilip verilmemesi, ders araç ve gereçlerinin erişilebilirliği gibi özellikler başarı üzerinde etkilidir. Çevreden kaynaklanan dezavantajların giderilebilmesi için okul sürecinin başarı açısından önemi artmaktadır.

Bireyin başarı potansiyeli (eğitim, beslenme, barınma, sağlık hizmeti gibi) çevresel faktörlerin iyileşmesi ile yükselmektedir (Hurn, 2018). Bu nedenle, araştırmamızda öğrencinin aileden kaynaklanan çevresel koşullarının düzeltilmesi için YBO'ların sağladığı başarı artırıcı imkân eşitliğinin okul içi süreçler ile LGS sınavında ortaya çıkardığı sonuçlar incelenmiş ve YBO'ların sağladığı başarı artırıcı eğitimsel ve maddi imkânlar üzerinde odaklanılmıştır. Bu çalışmamızda temel amacımız YBO'ların başarısı için gerekli imkân eşitliğine olan katkısını incelemektir.

İmkân Eşitliği

Fırsat eşitliği genellikle iki anlamda kullanılır. Birincisi, formal fırsat eşitliğidir. Bu açık sınıf tabakalaşmasının var olduğu toplumlarda (Sandel, 2015: 92) mevkilerin sınıf, ırk, cinsiyet, din, mezhep ayrımı yapılmaksızın herkese açılması ve yarış esnasında herkese eşit işlem yapılması anlamına gelir. Formal fırsat eşitliği, kariyerlerin herkese açık olması, kanun önünde herkesin eşit olduğu, makam ve mevkiler için kuralların eşit biçimde uygulanması anlamına gelir. Çağdaş demokratik toplumlarda bu en azından ilke olarak yerleşmiştir (Hesapçıoğlu ve Dündar, 2011: 31).

Fırsat eşitliğinin ikinci anlamı, imkân eşitliğidir. İmkân eşitliği yarışa hazırlanırken koşulların eşitliğini anlatır. Bu çalışmada, bu ikinci öge için, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda geçen "imkân eşitliği" terimini kullanıyoruz. Eğer sınavları yarış olarak alırsak, yarışa hazırlanma koşullarının eşitlenmesi, dezavantajlı öğrencilerin yarışta başarı şansını azaltan elverişsiz çevresel koşulları ortadan kaldırmayı ve onların yarış koşullarını başarıyla ilgili faktörler bakımından avantajlı öğrencilerinki ile eşitlemeyi gerektirir. Bir başka deyişle, çevresel imkânları yetersiz olan öğrencilere kültürel ve maddi bakımdan daha fazla kaynak ve destek sağlamak ve eğer bireysel yetenek farklılıkları varsa, doğuştan yetenekleri ölçüsünde başarılı olmalarına imkân vermektir. Eğer doğuştan yetenek farklılıkları yoksa eşit başarı şansını sağlayacak koşulları oluşturmaktır.

İmkân Eşitliğini Sağlama Yönünde Dünya'da ve Türkiye'deki Girişimler

İmkân eşitliğinin sağlanması doğrultusunda birçok batı ülkesinde girişimler olmuştur [ABD'de Headstart(İyi Başlangıç), İngiltere'de SureStart (Güçlü Başlama), compensatory education(telafi edici eğitim) gibi dezavantajlı çocuklara okul kültürüne uyum için okul başlangıcında verilen ek eğitim imkanı](Hurn, 2018). Türkiye'de de Anayasa ve yasalarda, formal fırsat eşitliği, bir ilke olarak vardır; Anayasa, madde 10. ve buna ek olarak Milli Eğitim Temel Kanunu "kadın erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği tanınır" diye cinsiyetler arasında eşitliği vurgular. Milli Eğitim Temel Kanunu (m. 8), ayrıca bütün öğrencilere "imkân eşitliği" sağlanmasını temel bir ilke olarak belirler. Bunun ilköğretim ya da daha genel olarak temel eğitim düzeyindeki bütün öğrencilere yönelik olarak anlaşılması gerekir. Çünkü aynı yasanın 7. Maddesi "İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar" demektir ki Anayasa (m. 42) ve Milli Eğitim Temel Kanunu (m. 8) "maddi imkânlardan yoksun başarılı

öğrenciler”e “parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla” gerekli yardımların yapılmasını öngörür. Yani ilköğretim düzeyinde herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanacak, bu eşitlik koşullarında daha başarılı olanlara yatılılık, burs vb. yardımlar yapılacak. Ayrıca yasa; başarılı, özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklar için de tedbir alınmasını öngörür. Milli Eğitim Temel Kanunu’nun okul öncesi eğitimin amaçlarını belirten 20. Maddesi: “Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak” ve “Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak” amacını ortaya koyar. Tüm bu durumlar ortaya çıkartmaktadır ki coğrafi, kültürel, ekonomik ve sosyal dezavantajlara sahip ailelerin öğrencilerine ek imkânlar sunmak amacıyla YBO’ların açılış amacını “Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar”ın dezavantajlarını telafi etmek olarak kabul edebiliriz.

Her ne kadar yasada fırsat ve imkân eşitliği, Milli Eğitimin Temel ilkelerinden biri olmakla birlikte, imkân eşitliğinin tamamen sağlandığını ifade etmek olanaklı değildir. Ayrıca dezavantajlı çevreye sahip öğrencilerin temel eğitim seviyesine hazırlanması için gerekli olduğu düşünülen okul öncesi eğitimde de okullaşma oranının çok düşük olduğu da hesaba katılırsa dezavantajlı çocuklar için hali hazırdaki şartların elverişsizliği olarak anlaşılabilir. Bu doğrultuda sosyal çevreden ve aileden kaynaklı olarak dezavantajlı olan ASEK kökenli öğrencilere YBO’ların, okulda başarı şansını arttırmak için sağladığı barınma, beslenme, ders, etüt gibi imkânlar ve bu imkânların öğrencilerin akademik başarıları üzerine ne gibi bir etkiye sahip olduğu araştırmamızın temel inceleme amacıdır.

YBO’ların Başarıdaki Önemi

Yatılı okullar, dezavantajlı çocukların okul başarısı açısından elverişsiz olan koşullarını sağladığı ek imkânlar ile telafi edebilecek eğitim kurumlarıdır. Erving Goffman’ın (1961) “total kurum” olarak nitelediği kurumlar öğrenciyi yatılı olarak okulda tam zamanlı olarak eğitmektedir. Bu kurumlar hem yeniden sosyalleşmeyi sağlaması hem de öğrenme ve öğretme işinin daha iyi bir biçimde yerine getirilmesi için tasarlanmıştır. Bu işlevini yerine getirebilmek için yerleştirdiği günlük yaşam rutini, disiplin ve gözetimle öğrencide yeni bir yaşam tarzını alışkanlık haline getirir. İkincisi bu kurumlarda öğrencinin dışarı ile bağlantısını uzun bir süre kestiği veya en aza indirdiği için okul kültürü ile uyumsuz kültürlerden etkilenmesi engellenir ve eğer daha önce etkilenmişse zamanla onu terk eder. Üçüncü olarak YBO’lar dezavantajlı öğrencilerin okul başarısı için ihtiyaç duyduğu etüt salonları, spor altyapısı, kütüphane gibi olanaklarına ilave olarak ders kitabı, yardımcı kaynaklar, sinema ve tiyatro gibi kültürel ürünleri, rehberlik hizmetini, uzun süreli öğretmen ilgisini de sağlar. Dördüncü olarak bu okullar dikkat dağıtıcı uyarıcılardan arındırılmıştır. Son olarak öğrenciye beslenme, barınma, giyinme gibi olanaklar da sağlar. Bütün bu imkânlar, YBO’ların dezavantajlı öğrencilerin başarılı olması için çocukları destekleyen önemli olanakları olarak sıralanabilir.

Türkiye Eğitim Sisteminde YBO’lar

Türkiye’de öğrencilerin yatılı olarak okuması fikri Osmanlı Devletinden bu yana vardır (Ayçin, 2009). Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkede eğitim-öğretimi yaygınlaştırmak için yoğun çabalar gösterilmeye başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati döneminde “Öksüz Yurtları”nın açılması ve kırsal kesimde, ulaşımı zor bölgelerde, öğrencilerin okula ulaşmasının zor olduğu coğrafyalar başta olmak üzere 1939 yılından başlayarak YİBO’lar açılmaya başlanmıştır (Türe ve Arslan Karaküçük, 2011). Kurulmasıyla birlikte YİBO’lara kız öğrenciler de pansiyonlu (yatılı) olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

1942 yılından itibaren yatılı veya gündüzlü “Köy Bölge Okulları” açılmaya başlamış; 1962 yılında 222 sayılı İlköğretim konumuna ve yerel eğitim konumuna uygun olarak hazırlanan bölge okulları yönetmeliğinin 1. Maddesi “Çeşitli sebeplerle henüz bir ilkokul açılmamış, birbiriyle yakın birçok köyün bulunduğu köylerde ve ev gruplarının bulunduğu bölgelerde Yatılı İlköğretim Okulları açılır.” maddesine uygun olarak yaygınlaştırılmıştır. 1973 tarihli 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 25. Maddesi YİBO’ların açılmasının devamını sağlamıştır.

2007-2008 eğitim ve öğretim yılında 602 YİBO’da 280 bin öğrenci bulunuyorken 2013-14 eğitim öğretim yılında Türkiye genelinde 72 ilimizde 429 YİBO faaliyet göstermekte ve bu okullarda 80.775 kız ile 78.178 erkek olmak üzere 159.053 öğrenci öğrenim görmekte ve 8937 öğretmen görev yapmaktaydı. Bu azalmanın temel sebebi olarak taşınmalı eğitime dönülmesi gösterilebilir (Yağmur, 2014). 2012-13 eğitim-öğretim yılından itibaren Türkiye’de zorunlu eğitimin süresi (4+4+4) 12 yıla çıkarılmış, bu nedenle YİBO’ların ismi Yatılı Bölge Ortaokulları (YBO) olarak değiştirilmiştir (MEB,2012). Son yıllarda bu okulların sayısının azalmasına paralel olarak burada okuyan öğrenci sayısı da düşmüştür. Bu bağlamda araştırmamıza dahil ettiğimiz Kırıkkale’de bulunan Hüseyin Kahya YBO’su 11.08.2020 tarihinde öğrenci azlığı gerekçesi ile kapatılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel bir durum çalışmasıdır. Patton (2014)’e göre ele alınacak durumlar; kurumlar, kültürler, bireyler, gruplar, programlar, bölgeler ve siyasi yapılar olabilir. Durum çalışması sınırlı bir sistemin derinlemesine, ayrıntılı olarak betimlenmesi ve incelenmesidir (Marriam, 2013: 40). Nitel durum çalışması bir olguyu anlamak için önemli olan, çok sayıda değişken barındıran, sosyal bilimleri araştırma imkânı verir. Durum çalışması güncel bir olayı derinlemesine, ayrıntılı ve bütünsel olarak gerçekçi dünya bakış açısından incelemeyi gerektirir (Akar, 2016: 113). Bu çalışmanın odak noktası görüşmecilerin YBO’nun sağladığı ek imkânların başarı açısından dezavantajları nasıl giderdiğini anlama ve yorumlama biçimleridir. Bu araştırma kapsamında ele alınan durum, sosyokültürel çevrelerinden dolayı dezavantajlı olan çocuklara YBO’ların sağladığı imkânların onların başarısına sağladığı katkısının belirlenmesidir.

Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda önemli olan sayısal oranlar değil, araştırılan durum içinde örüntülerin ortaya çıkarılmasıdır (Patton, 2014). Bu araştırmada birçok farklılığı ortaya koymak ve önemli kalıpları tanımlamak geçerli olan amaçlı örneklem türünden (Glesne, 2012) azami çeşitlilik örnekleme stratejisi kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcı sayısı ve çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda bu örnekleme stratejisi çeşitliliği sağlamak ve farklılıklardan kaynaklanan örüntüleri bir durumun ortaklaşan boyutlarını ve deneyimleri ortaya çıkarmaya imkân vermektedir (Patton, 2014). Veri kaynağı çeşitlemesi farklı konumdaki katılımcılardan elde edilen bulguların birbiri ile tutarlı olmasıyla ilgilidir (Akar, 2016). Bu amaçla ilk olarak Ankara ili Koçhisar ilçesinde bulunan YBO’da araştırma gerçekleştirilmiştir. Kırıkkale ili Yahşihan ilçesindeki YBO, Çorum il merkezindeki YBO ve Çankırı ili Orta ilçesinde bulunan YBO’larda araştırma devam ettirilmiştir. Koçhisar’da bulunan YBO Şehit Figen Gündüz (ŞFG) civar il ve ilçelerden gelen bütünlüğü bozulmuş aile dezavantajına sahip öğrencilerin daha fazla olduğu bir okuldur. Kırıkkale’de bulunan

Hüseyin Kahya (HK) YBO' da hem yerleşim biriminden kaynaklanan dezavantaja sahip hem de ailesel dezavantajlara sahip öğrencilerin bulunduğu bir okuldur. Çorum merkez (ÇM) ve Çankırı Orta'daki Şehit Erkan Er (ŞEE) YBO'ları ise, daha çok yerleşim yerinden kaynaklanan dezavantajlı öğrencilerin bulunduğu okullar olarak bulgulanmıştır. Araştırma sürecinde dört ayrı okulda 50 öğrenci, 13 öğretmen ve 7 okul yöneticisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu sayıların belirlenmesinde bilgi tekrarlarının başlaması ile kategorilerin doyuma ulaşması esas alınmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan okullara göre öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerine ilişkin veriler tablo1'de belirtildiği şekildedir.

➤ **Tablo 1. Öğrenci Kodlarının Sistematığı**

Örnek:

ŞFG8ET1: Şehit Figen Gündüz YBO /8. Sınıf/ Erkek / Talebe/ 1. Kişi

HK7KT14: Hüseyin Kâhya YBO / 7. Sınıf /Kız / Talebe/ 14. Kişi

ÇM7ET1: Çorum Merkez YBO / 7. Sınıf/ Erkek/ Talebe/ 1. Kişi

ŞEE7ET1: Şehit Erkan Er YBO / 7. Sınıf/ Erkek/ Talebe/ 1. Kişi

➤ **Tablo 2. Öğretmen ve İdareci Kodlarının Sistematığı**

Örnek:

ŞFGÖE1: Şehit Figen Gündüz YBO / Öğretmen/ Erkek/ 1. Kişi

HKÖK4: Hüseyin Kahya YBO / Öğretmen/ Kadın/ 4. Kişi

ÇMİE1: Çorum Merkez YBO / İdareci/ Erkek/ 1. Kişi

ŞEEİK1: Şehit Erkan Er YBO / İdareci/ Kadın/ 1. Kişi

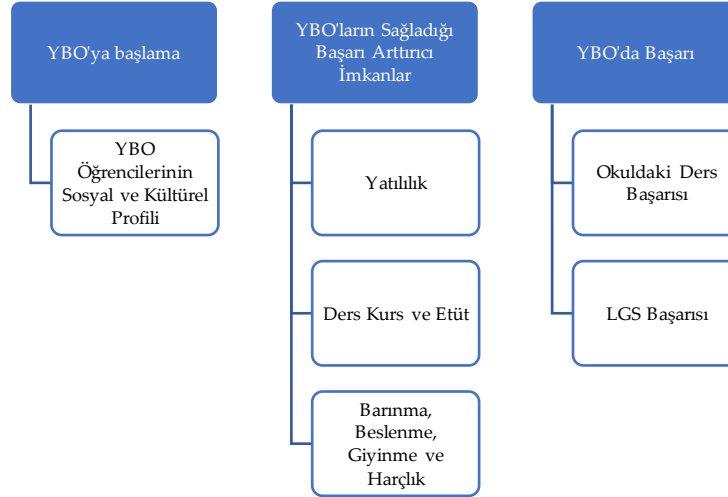
Verilerin Toplanması

Nitel durum çalışmalarında en çok kullanılan veri toplama yöntemi, çalışmanın amacına uygun olarak yarı yapılandırılmış, görüşmenin seyrine göre yeni soruların eklenebildiği görüşmelerdir (Marriam, 2013; Creswell, 2016). Çalışmamızın amaçları doğrultusunda öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticileri için ayrı ayrı yapılandırılan görüşme formları uzman görüşüne sunulmuş ve kesinleştirilmiştir. Formlardaki, öğretmen ve yöneticiler için 20 soru, öğrenciler için 19 soru; öğrencilerin profil bilgilerini, YBO'nun fırsat eşitsizliğini gidermek için sağladığı ek imkanları ve bu imkanların başarıyı nasıl etkilediği hakkında görüşleri tespit etmek üzere üç ana odağa yönelmiştir. Etik Kurulu Onayı ile Milli Eğitim Bakanlığında araştırma için gerekli izin alınmıştır.

Görüşme başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amaçları hakkında bilgi verilmiş ve görüşmeler yüz yüze araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden önce katılımcılara aydınlatılmış onam formu imzalatılmış ve ses kaydı için izin alınmıştır (Glesne, 2012). Görüşmeler 15 dakika ile 60 dakika arasında sürmüştür. Her bir katılımcıya kimliğini açık etmemek için okulun ismi ile başlayan kod adları verilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde, veri içindeki örüntülerin, temaların ve kategorilerin keşfedilmesini mümkün kılan (Patton, 2014: 453) tümevarımcı yaklaşım temel alınmıştır. Veriler araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Analiz sürecinde ilk önce metindeki ifadelerden kodlar belirlenmiştir. Belirlenen kodlar ikinci aşamada gözden geçirilmiştir. Üçüncü aşamada bağlantılı olan kodlar kategoriler altında toplanmıştır. Dördüncü aşamada ise bağlantılı kategorilerin altında ilgili olduğu temalar belirlenmiştir. (Bunlar Şekil 1'de sunulmuştur).

Şekil 1. Çözümleme Sonucunda Ulaşılan Temalar ve Kategoriler

Araştırma “YBO’ya Başlama”, “YBO’ların Sağladığı Başarı Arttırıcı İmkanlar” ve “YBO’da Başarı” temalarından oluşmaktadır. Temalar altında toplanan kategoriler örüntülü olarak ilgili alan yazın çerçevesinde analiz edilmiş ve doğrudan bulgularla desteklenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalardaki aktarılabirlik, inanırlik, güvenirlik ve doğrulanabilirlik kavramları nicel araştırma literatüründe kullanılan iç geçerlik, dış geçerlik ve nesnellik kavramlarına karşılık gelir (Marriam, 2013: 201). Nitel çalışmalarında doğru veriye ulaşma hususunda gereken tedbirlerin uygulanması (geçerlik) ve çalışma sürecinin net ve detaylı şekilde betimlenmesi (güvenirlik) sağlanması gereken mühim bir kriterdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu anlamda veri toplama aşamaları ve analiz süreçleri bu çalışmada ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur. Buna ilave olarak görüşme formları, araştırma bağlamının ayrıntılı olarak incelenmesine imkân verecek şekilde oluşturulmuştur. Bu doğrultuda YBO'da görev yapan öğretmen, okul yöneticileri ve bu okullarda öğrenim gören öğrencilere YBO'nun fırsat eşitliğini sağlamadaki rolü ve bunun akademik başarıya olan etkisine ilişkin ayrıntılı veri setinin alınmasına yönelik sorular yöneltilmiştir. Bulguların analizi sürecinde görüşmecilerin YBO'nun dezavantajları ortadan kaldırabilmesi konusunu ele alış biçimleri ve süreci nasıl yorumladıklarına ilişkin durumlar kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Elde edilen verilerden, ulaşılan sonuçların çıkıp çıkmayacağı ile ilgili olan tutarlılık boyutu için elde edilen veriler çözümlendikten sonra yorumlar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir (Patton, 2014). Doğrudan alıntılar konunun analizinde temel oluşturmuş ayrıca bulgular alan yazın desteği ile yorumlanarak iç ve dış yorum ölçütleri de karşılanmıştır.

Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacının özellikleri ve sürece ilişkin yaklaşımları önemlidir (Creswell, 2016). Bir mülakatta elde edilen bilginin kalitesi büyük ölçüde görüşme yapan araştırmacıya bağlıdır (Patton, 2014: 434). Araştırma sürecinin araştırmacının özelliklerinden etkilenmemesi adına araştırmacının araştırmanın problem durumuna ilişkin ön kabullerinin farkında olması ve süreci kişisel yaklaşımlarından bağımsız yürütmesi gerekmektedir (Creswell, 2016). Bundan dolayı araştırmanın kurgulandığı teorik çerçeve önemlidir. Bu doğrultuda öncelikle sahip olunan imkânlar ile başarı arasındaki ilişki ile ilgili okumalar yapılmış, araştırma bu doğrultuda kurgulanmıştır. Buna ilave olarak araştırmacıların fırsat eşitliği, imkânlarda adalet ve başarı konusunda deneyimli olmaları bu alan ile ilgili araştırma tecrübelerine sahip olmaları kavramsal ve bireysel yaklaşımın farkında olunmasına olanak sağlamıştır.

Alan araştırması okullarda sınavların olmadığı, öğrencilerin okulda bulunduğu bir dönemde 2018-19 eğitim öğretim yılı Mart, Nisan aylarında gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve öğrencilerin derslerinin aksamaması için görüşmeler uygun zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. Bütün görüşmeciler araştırmaya katkı sağlama konusunda herhangi bir olumsuz davranış sergilememiştir. Görüşme gerçekleştirilen öğretmen ve okul yöneticilerinin bir kısmı kendilerine yöneltilen ek imkânlar, fırsat eşitliği ve başarı ile ilgili sorulara cevap verirken kendi yaşadıkları süreçlerin zorluklarından bahsetmeyi tercih etmişlerdir. Creswell (2016)'e göre araştırmacılar görüşmeleri gerçekleştirirken kendilerini paranteze almaları gereken durumlar oluşabilir. Bundan dolayı araştırmanın verilerinin çözümlenmesi ve analizi aşamasında araştırmacılar daha özenli bir çalışma yapmak durumunda kalmıştır.

Bulgular

Araştırmanın amaçları doğrulusunda bulgular; YBO ya başlama, YBO'ların sunduğu başarı artırıcı imkânlar ve YBO da başarı temaları altında incelenmiştir.

YBO'ya Başlama

Katılımcılardan elde edilen bulgularda görüşmecilerin YBO'lara başlayan öğrencilerin ailelerinden ve yerleşim yerlerinden kaynaklı iki farklı dezavantaja sahip olduğu konusunda bir algıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılar YBO öğrencilerinin okula geliş nedenlerini genel olarak yerleşim yerlerinde okul olmaması ve ailesel sorunlar üzerinden anlatmışlardır.

YBO Öğrencilerinin Sosyal, Kültürel Profili

Bu araştırmamızda YBO öğrencilerinin nereden ve neden geldiği, YBO'ların hangi kesimlere hitap ettiği konusundaki durumu anlamak için katılımcı öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerine yöneltilmiş olduğumuz "YBO'ya kimler gelir?" sorusuna alınan cevaplar yerleşim yeri ve ailesel kaynaklı sıkıntılar olarak iki kategoride toplanmıştır. Ailesel sıkıntılar:

SFG8ET2: 3 kardeşiz, annem babam ayrı. [...]2 de üvey kardeşim var.

SFG8ET5: Yatılı okula maddiyat açısından veya ailevi açısından sıkıntısı olanlar geliyor.

SFG8KT7: Evde yalnız kalıyordum o da beni biraz ürkütüyordu. Bir sürü olaylar olmuştu ailemizle alakalı onlardan dolayı korktuğum için evde kalamıyordum. Herkes geliyor hani aile durumu kötü olanlar, annesi babası olmayanlar, bazen ailevi sıkıntılarından dolayı gelenler, çocuğunun düzelmesini (terbiye, davranış, başarı) isteyen anne babalar buraya verebiliyor, ailelerinde durumu olmayan hani okul ihtiyaçlarını karşılayamayanlar yatılı olmayı tercih ediyor.

SFG8KT8: Ailede babam ve üvey annemle birazcık sorunlar yaşayınca Aile Bakanlığından psikolojik destek falan aldım. Sonra orası yatılı okula gitmemi falan tavsiye edince bende zaten birazcık uzaklaşmak istiyordum.

SFGÖE2: Sıkıntılı, boşanmış aile çocukları veya kültürü zayıf, Afgan aile çocukları, anne ölmüş, anne baba ayrılmış, baba ölmüş, ayrılmış öyle şeyler.

HK8ET5: İşte annesini babasını kaybetmiş, ondan sonra bir hedefi olan.

ÇM8KT9: Buraya geldiklerinde kötü huyları varsa düzelebiliyorlar. [...]Annesiyle babasıyla arası iyi olmayanlarda gelebiliyor.

SFGÖE1: Genelde parçalanmış aile çocuklarının, anne-baba ayrılmış ya da vefat etmiş çocuklar geliyor. Gelir düzeyi düşük, eğitim düzeyi düşük genelde aileler talep ediyor.

SFGÖE2: Şu an gelen öğrencilerimizin hayatında mutlaka bir sıkıntı var. [...]Sıkıntılı, boşanmış aile çocukları veya kültürü zayıf, Afgan aile çocukları, anne ölmüş, anne baba ayrılmış, baba ölmüş, ayrılmış öyle şeyler.

HKÖE1: 84 öğrencimiz var ama en az 40 tanesi anne baba konusunda ya anne baba ayrı ya anne baba yok, ölmüş değil de hani sahipsiz bırakmış.

SFG ve HK YBO'larında göze çarpan en yaygın dezavantajlılık, aile bütünlüğü bozulmuş, sahipsiz öğrenciler bulgusudur. Bulgular ortaya koymaktadır ki üvey anne ya da baba faktörü ile evdeki huzurun bozulması YBO'lara başlamanın önemli bir nedeni olarak ifade edilmiştir. Evdeki bu huzursuz, gergin ortamdan çıkmak; daha öngörülebilir, huzurlu ve güvenli bir mekanda bulunmak YBO'ya başlamanın bir diğer nedeni olarak söylenmiştir. Hatta bazı ailelerin sırf çocukları ile ilgilenmemek ve onları başlarından atmak gibi bir

amaçla YBO'ya gönderdikleri de öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Evde “çalışacak ortam” olmadığı için YBO'ya başlayan öğrenciler yatılılık sayesinde daha huzurlu, daha güvenli ve fiziki ortam konusunda da daha iyi bir imkâna kavuşmuş olmaktadır (Akyol Köksal ve Salı, 2013). Öğretmen ve idareci cevaplarında ailelerin medeni olarak boşanmışlık olgusunun yanında ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin vefat etmiş olması durumu da YBO'ya başlama nedeni olarak belirtilmiştir. ŞFG'deki YBO'da kültürler ve milletler arası evliliklerden doğan çocukların da okula devam ettiği ifade edilmiştir. Fakirlik nedeniyle çocuklarını okutacak durumları olmayan ailelerin de YBO'ya çocuklarını gönderdikleri verilerden anlaşılmaktadır. ÇM YBO'ya yatılı olarak şehir merkezinden sadece aile bütünlüğü bozulan çocukların geldiği cevabı da dikkat çekicidir. Kardeş sayısı ve İş yoğunluğu:

ŞFG8ET4: *Benim 5 tane ablam var, 1 tane abim var.*

ŞFG8KT9: *6 kardeşiz, 4 kız 2 oğlan. [...]Evede çok kişi olduğu için evde çok küçük olduğu için sığamıyordum. Yani çalışacak bir ortamım yoktu.*

HK8KT11: *3 kardeşiz, ikisi burada.*

ÇM8KT7: *5 kardeşiz. 2 kız, 3 erkek.*

ŞEE7ET1: *Köy yerinde işler oluyor, hayvanlar olduğu için zor oluyor ama burada hayvan derdi yok.*

ŞEE8KT8: *Ben 6 kardeşim; annem babam (ile birlikte) köyde yaşıyoruz biz.*

HKÖK4: *İşte ailelerin verdiği şeyle ilgili biraz. Kimisi köyde falan çocuk hep ev işiyle uğraşıyor, evde ben ders çalışamıyorum hocam, diyor. O yüzden ben eve gitmiyorum diyor.*

Görüşmecilerden elde ettiğimiz bulgulardan anlaşılıyor ki YBO'ya başlayan çocukların bir kısmı evde kardeş sayısının fazla olduğunu söylemişlerdir. Bu durum ise evdeki barınma, beslenme ve derse çalışmak için gerekli koşulların sağlanmasında zorluk yaşandığı anlamına gelmektedir. ÇM ve ŞEE YBO'sundan elde edilen bazı cevaplarda çocukların köylerde kendilerine yaptırılan işler dolayısıyla eve gitmek istemedikleri, evde ders çalışma imkânı bulamadıkları yönünde de bulgular elde edilmiştir. Köydeki işlerden ders çalışmaya vakit ayıramadıkları bu nedenle tatillerde bile okulda kalmak istediklerini ifade eden bulgular elde edilmiştir. Ayrıca görüşme yapılan öğrencilerden 30'unun annesinin, 19'unun babasının ilkokul; 7' sinin annesinin, 6'sının babasının ortaokul mezunu olduğunun bulgulanması bu öğrencilerin, okul başarısında etkili olan, ev ortamlarında yaşadıkları sosyokültürel ve ekonomik durumun niteliği hakkında da önemli bir veri sağlamaktadır. Yerleşim yeri:

ÇM7ET6: *Köydekiler geliyor genelde ya da dersi iyi olmayan, evde ders yapamayan kişiler.*

ŞEE7ET2: *Köylerinde okurken okulları kapanıyor, buraya gelmekte zorunlu oluyorlar.*

ŞEE8ET4: *Burayı tavsiye ettiler.*

HKÖK4: *Buradan çok memnun olup da kardeşlerini buraya gönderenler var. [...]Anne-babaları var, maddi durumları da iyi. Köyde yaşıyorlar sadece tek farklılıkları bu.*

ÇMİK2: *Köylerden gelir. Merkezden parçalanmış aile çocuklarından çok geliyor. Mevsimlik işçilerden tuğla fabrikalarının işçilerinden çok geliyor ya da artık taşımaya uygun olmayan çocuklar ya da maddi durumu çok kötü olan çocuklar geliyor.*

ŞEEÖK1: *Buraya şehrin merkezinden öğrenci gelmez. [...] Genelde köylerden geliyor.*

ŞEEİE2: *Çocukların köylerinde okul yok.*

Görüşmeci öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinin cevaplarına göre YBO'ya gelen öğrencilerin önemli bir kısmının ailenin ikamet yerinden dolayı okula uzaklıktan kaynaklı dezavantajlı aile çocukları olduğudur. ÇM'de köylerinde ortaokul olmadığı için gelen öğrencilerin yanı sıra mevsimlik (tuğla fabrikası) işçi çocuklarının da YBO'ya geldiği bulgulara tespit edilmiştir. ŞEE YBO'sunda ise göze çarpan en genel dezavantaj çocukların hiç okulu olmayan, ilçeye uzak köylerde oturmalarından kaynaklanmaktadır. Kırıkkale, Çorum ve Çankırı YBO'larında yatılı kalan 42 öğrenciden 30'unun ailesi köylerde ikamet etmektedir. Geliş gidişlerin zorluğu (Yaşar Kazu, 2019), kış şartlarının elverişsizliği, maddi imkânı iyi olan velileri dahi çocuğunu yatılı okumaya yönlendirmiştir. Ayrıca köy ve köy altı yerleşim yerlerinde oturan, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan ailelerin ekonomik durumu iyi olsa bile sosyokültürel düzeyin oldukça düşük olduğu gerçeği ve bu nedenle eğitime yeteri kadar önem vermemeleri, cevaplara yansıyan diğer önemli bir bulgudur. Bunlara ilave olarak YBO'lara bir yakınının tavsiyesi ile başarılı, terbiyeli, düzenli olmaları ve daha derli toplu eğitim almaları için aileleri tarafından gönderilen çocukların olduğu gerçeği bulgulanmıştır.

YBO'ların Sağladığı Başarı Artırıcı İmkânlar

Çeşitli dezavantajlara sahip öğrencilere YBO'lar sayesinde sağlanan ek imkânların başarının artmasında etkili olduğu katılımcıların görüşleriyle ortaya konulmuştur. Katılımcıların YBO'nun başarı artırıcı imkânları ile ilgili düşünceleri yatılılık, ders, kurs, etüt ve barınma, beslenme, giyinme, harçlık gibi alt kategorilerde toplanmıştır.

Yatılılık

Araştırmamızın bu bölümünde yatılılık olgusu ve bu olgunun öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticileri tarafından nasıl algılandığına, yatılılığın derslere odaklanmayı, yoğunlaşmayı ve başarıyı nasıl etkilediği durumlarını anlamaya dair sorulara aldığımız cevaplardan elde ettiğimiz bulgular aşağıdaki şekildedir:

ŞFG8KT8: *Gündüzlü okuyunca dışarıda geziyordum, ders çalışmıyordum. Yatılı olunca arkadaşlarımla beraber toplanıyoruz beraber ders falan çalışıyoruz.[...] Derslerime daha çok odaklandım.*

HK8ET3: *Yatılı okumak gündüzlü okumaktan daha avantajlı, Burada hocaların seninle daha fazla ilgileniyor, burada bir aile gibisiniz zaten hocalarla, her şeyinizi paylaşabiliyorsunuz. Burada ders çalışmaya daha fazla vakit var. [...]Yatılı okumak ne demek tamamıyla gününü okulda geçirmek daha çok buradaki olaylar ve aile içindeki olaylar değil de daha çok ders ve eğitime dayalı bir şey, yani eğitim öğrenmek.*

HK8ET6: *Yatılı okumak aileden biraz daha uzak kalmak. Derslere daha çok yönelmek. Zaten ailemde dediği burada çalışmıyorsun, Orada herkes çalıştığı için sende çalışırsın dedi. Buraya geldiğimde ders çalışmaya başladım.*

HK8KT9: *Hocalara istediğimiz gibi soruları götürüp daha iyi anlayabiliyoruz. [...] Evin gibi bir yerde okul, birleşik olan yaşam alanı.*

HK7KT10: *Daha güçlü olmaya çalışmak. Daha iyi bir eğitim almak gibi.*

HK8KT12: *Bence bura daha sıcak bir yer. [...]Burada çalışma mecburiyetindeyiz.*

ÇM8ET4: *Gündüzlü okumayla televizyonu, iletişimle, internetle falan ilgilenabiliyoruz ama burada öyle değil her şey. [...] Derslerimi her zaman yapıyorum. Ders çalışıyorum böyle. [...] Yatılı okumak bir düzen demek, eğitim demek.*

ÇM8KT7: *Yatılı okumak şey bütün imkânların elinde, gündüzlülerde mesela bazı imkânlar olmuyor evde internet olmuyor, durumu iyi olmayanların yiyecek falan ama burada öyle bir sıkıntın yok her şey devletten olduğu için yani hiç bir sıkıntın olmuyor burada.*

ÇM7KT8: *Yani ikinci eve taşınmak gibi bir şey.*

ÇM7KT10: *Bence çalışkan öğrenci demek.[...] Gündüzlü de eve gidiyorsun hiç aklına bile (ders çalışmak) gelmiyor, oyun oynamak geliyor aklına direk.*

ŞEE7ET1: *Gündüzlü okumak mesela sabah kalkamıyorsun, servisi kaçırmıyorsun, bir de köy yerlerinde imkân az olduğu için ama yatılı da sabah saatinde kalkıyorsun, derslerine giriyorsun yani düzenli bir yaşam oluyor, derslerine daha iyi odaklanıyorsun. [...] Köy yerinde işlerde oluyor. Hayvanlar olduğu için daha zor oluyor ama burada hayvan derdi yok, istediğin gibi.*

ŞEE7KT10: *Yatılı okumak disiplinli, toplu, düzenli daha çok ders çalışıyor ve kafasını yani değişik şeylere vermiyor, derslere veriyor daha çok çalışıyor.*

Katılımcıların verdiği cevaplara göre yatılılık; ders çalışmak, başarılı olmak, düzenli olmak, kurallara uymak, güçlü olmak, zamanı iyi kullanmak, devamsızlık yapmamak, derslere daha fazla odaklanmak şeklinde ifade edilmiştir. Bazı öğrenciler YBO'da daha iyi ders çalıştığını, akranlarından olumlu etkilendiğini, çalışma ortamı bulduğunu, ödevlerini günü gününe yaptığını, etütler ve ek derslerle takviye olduğunu, öğretmenleri ile daha sık iletişim kurabildiklerini söylemişlerdir. Öğrenciler yatılı kalmasalardı köy işlerinin, akrabalık ilişkilerinin, okul servisleri ile geliş gidişlerin ders çalışma motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmişlerdir. Ayrıca çok sayıda öğrenci cep telefonu, televizyon, internet oyunları gibi bağımlılık yapan teknolojiden de YBO'daki yatılılık, disiplin ve düzen sayesinde uzak kalabildiklerini söylemişlerdir. YBO'ya başlamayı "ikinci eve taşınmak gibi" şeklinde anlatan öğrencinin ifadesi bu okulların öğrenciler tarafından bir yuva gibi algılandığını gösteren önemli bir veridir.

ŞFGÖE2: *Çocuğu geleceğe hazırlıyor bence yatılı okul. Ayakta durmaya hazırlıyor, tek başına mücadele etmeye hazırlıyor. Kurallara uymayı öğretiyor, hayatın zorluğunu gösteriyor.*

ÇMİK2: *Yatılıların otokontrolü daha yüksek. Yani daha hakimler her şeye.*

ŞEEÖK1: *Burada 7/24 dediğim gibi birliktesiniz.*

ŞEEİE3: *Şimdi yatılı okuyan öğrencimiz her zaman şöyle deyim, hayata 1-0 önde başlıyor.*

Öğretmen ve okul yöneticileri ise öğrenci cevaplarını teyit ederek yatılı öğrencilerin ödevlerini daha düzenli ve tam yaptığını, derslere daha iyi odaklandıklarını ve daha başarılı sonuçlar almaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca yatılı okul sayesinde öğrencilerin hayata daha hazırlıklı başladıklarını, düzenli, disiplinli, huzurlu, özgüvenli olduklarını, bunun yanında YBO öğrencilerinin hayata önceden tanıyarak başladığını söylemişlerdir. Bütün bu bulgular YBO'ların yatılılık sayesinde sosyokültürel ve ekonomik olarak ASEK mensubu ailelerin çocuklarına başarıya imkân veren çok önemli ek olanaklar sunduğunu ortaya koymuştur. YBO'ların yukarıda sıralanan faydaları Goffman(1961)'in ortaya koyduğu üzere "total eğitim kurumları"nın görevini de üstlendiğini göstermektedir.

Ders, Kurs ve Etüt

Araştırmamızın bu bölümünde öğrencilere, öğretmenlere ve okul yöneticilerine YBO'da verilen dersler, kurslar ve etütler hakkında sorulan sorulara aldığımız cevaplar şöyledir:

ŞFG8ET4:8.30 gibi derse geçiyoruz. Bir kursumuz oluyor. 3.00'da bitiyor derslerimiz. 4.40'a kadar kursumuz var. [...]6.30'a kadar bir süreç var. 6.30'da etüde giriyoruz okulda.

HK8KT12: 7.30'da kalkıyoruz, 3.30'da ders bitiyor. 4.10 kurs başlıyor. 8.00'da kurslar bitiyor.

ÇM7ET2: Derse başlıyoruz. Öğlen yemeğine gidiyoruz, 4 ders sonra. Sonra 3 ders yapıyoruz teneffüs şey okul bitiyor 3.50 geçce. Sonra 5.30'a kadar kursumuz var.

ÇM7KT10:Yatılıda etüt var. Etütte bütün derslerini kontrol ederek yapıyorsun.

ŞEE8ET3: Derste çalışırız hocalarımızla tekrardan. LGS'ye hazırlanmamıza yardımcı olurlar.

ŞFGİE1:7 saat ders, 2 saat kurs. Akşam etüt yani bir gün bir çocuk 9 saat ders çalışıyor.

ŞFGÖE1: Birebir eğitim alma imkânı var, öğretmenleri ile iç içe. Biz burada çocuklara takviye kitaplarda alıyoruz, öğretmenleri ile birebir görüşme, birebir ders alma imkânı oluyor.

Katılımcıların verdiği cevaplardan da anlaşılmaktadır ki YBO'da ders, ek ders, kurs ve etütler sistematik olarak verilmektedir. Yatılı olduğu için öğrencilerin okula ve derslere düzenli devamı sağlanmaktadır. Öğrenci ve öğretmen cevapları ortaya koymuştur ki tam gün eğitimle YBO'da okul müfredatına maruz kalan öğrencilerde okul içi süreçlerde akademik bilgi seviyesi ilerlemekte, ders çalışma alışkanlığı gelişmekte, etütlerde konuları tekrar eden öğrenci öğrenmeyi pekiştirebilmekte, bununla beraber okul not başarısının arttığı ifade edilmektedir. Bütün bunlara ek olarak öğretmenlerin etüt saatlerinde öğrencileri LGS sınavına yönelik çalıştırdığı bulgulanmıştır. Öğretmenleri ile iç içe gün boyu vakit geçirmeleri YBO'daki öğrenci başarısının ana nedeni olarak verilerde katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Barınma, Beslenme, Giyinme ve Harçlık

Araştırmamızda YBO'nun sağladığı imkânlar ile ilgili katılımcı öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerine sorduğumuz sorulara aldığımız cevaplardan elde ettiğimiz bulgular aşağıdaki gibidir:

ŞFG8ET5: 7.30 civarında kahvaltıya gidiyoruz. [...]Saat 5.00'da akşam yemeğine giriyoruz. [...] . 8.00'dan sonra akşamları ara öğüne gidiyoruz.

ŞFG8ET6: Banyo varsa banyo yapıyoruz.

ÇM8KT7: Açık büfe istediğini alıyorsun. [...] 12.15'de öğlen arası, öğlen arası burada yemekte gündüzlüler parayla yiyor, yatılılar bedava yiyor.

ŞEE7KT5:Bize maaşımızdan tut, barınmamıza her şeyimize ilgi gösteriyorlar.

ŞEE8KT6: 3 kere yemeğe gidiyoruz. İki kere de ara öğün alıyoruz.

ŞFGÖE2: Yemek konusunda çok güzel yani evde normal bir ailenin yiyemeyeceği eti çocuklar burada yiyorlar. Etsiz yemek yok. Her ay döner çıkar, köfte çıkar, et çıkar, haşlamasından tutunda fırında tavuğuna kadar a'dan z'ye kadar hepsi çıkar ve temiz çıkar.[...] Yatakhaneleri çok güzel, temiz. Banyo, iki üç güne bir banyo yaparlar. Devlet harçlıklarını veriyor. Ayakkabı sorunları yok, giysi sorunları yok, para sorunları yok.

ŞFGİE1: 4 öğün yemeğimiz var. Sabah çocuklar açık büfe kahvaltı yaparlar 10 çeşit en az. Öğlen 4 çeşit yemek, akşam 4 çeşit yemek bir de gece yatmadan önce ara öğünleri olur.

HKİE1: Her senenin başında bir defaya mahsus bu çocuklara 270 lira bir para gönderiyor, giysi yardımı, formaydı, ayakkabıydı falan almak için.

ÇMÖE1: Çocukların ailelerinden alamadıkları o desteği buranın vermesi çok önemli.

ŞEEİK1:Hatta 7/24 evinde sıcak suyu bulamaz bu çocuklar kışın özellikle, burada buluyorlar. Sosyal yardım ödeme yaptığında öğrencilere para geliyor. Geçen yıl 200'dü, bu yıl 250 lira. [...]Her ay öğrencilere harçlık dağıtıyoruz. [...]Aylık 29 liraya çıktı.

Araştırmamızın bu bağlamıyla ilgili katılımcıların verdiği cevaplar da ortaya koymuştur ki YBO'da okuyan çocukların beslenme ile ilgili tüm ihtiyaçları kamusal imkânlarla karşılanabilmektedir. Bu çocuklara dengeli beslenmeleri ve büyümeleri için günde 3 öğün ve her öğünde üç dört çeşit yemek verilmekte ayrıca öğleden sonraları ve gece 20.30'dan sonra çayla birlikte atıştırılacak kek, poğaç, kuruyemiş, meyve gibi ilave yiyecek ve içecekler ikram edilmektedir. Böylece bazı yatılı öğrenciler kendi evlerinde yiyemeyecekleri birçok yiyeceklerle dengeli ve sağlıklı beslenme imkânına kavuşmuş olmaktadır. Öğretmen ve idarecilerin verdiği cevaplardan da anlaşıldığı üzere çocukların yatakhanelerinde genellikle ranza sisteminin terk edildiği ve baza sistemine geçildiği bu sayede de bir odada daha az öğrencinin daha konforlu bir şekilde kalabildiği, ayrıca haftada en az 3 defa sıcak su ile banyo yapılabildiği de ortaya konulmuştur. Devletin çocukların bot, mont, elbise ve kitap, defter, kalem gibi ihtiyaçlarını karşılamak için eğitim öğretim yılının başında 250-300 TL her yıl artan miktarda bütçe ayırdığı da cevaplarda bulgulanmıştır. Tüm bunlara ilave olarak yine kamusal imkânlarla öğrencilere aylık 25-30 TL gibi cüzi de olsa düzenli bir harçlık verildiği de tespit edilmiştir. Bazı öğretmenler ailelerin çocuklara devletin verdiği bu paralara dahi el koymalarına rağmen çocukların bu harçlıkları bir ay boyunca idareli olarak kantin ve kırtasiye gibi ihtiyaçlarında kullanmalarının öğrencilere harcama disiplini kazandırdığını da ifade etmiştir. Ailelerinin sağlayamadığı bu imkanlar YBO'daki öğrencilerin başarı sağlamaları için çok önemli olanaklar olarak görülmektedir

YBO'da Başarı

Katılımcı öğretmen, okul yöneticisi ve öğrenciler YBO'da öğrencilerin derse yoğunlaşma, düzenli ders çalışma, akran etkileşimi ve öğretmenlerin yoğun takibi sayesinde başarılarının arttığı ifade edilmiştir. Katılımcıların YBO'da başarı ile ilgili düşünceleri okul içi süreçlerindeki ders başarısı ve LGS giriş başarısı alt kategorilerinde toplanmıştır.

Okuldaki Ders Başarısı

Araştırmamızın bu bölümünde YBO'daki öğrencilerin okul içi süreçlerde ders başarısının belirlenmesine yönelik öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerine sorduğumuz sorulara aldığımız cevaplar aşağıdaki gibidir:

ŞFG8ET4: Buraya geldim, teşekkür, takdir falan almaya başladım.

ŞFG8ET5: İlkokulda ben derslerime hiç çalışmazdım [...]Şu anda şey okul birincisi sayılırım. Bu geçtiğimiz dönemde iftihar belgesi aldım.[...] Yani şu an ben il çapında derece yaptım, geçen denemede ilk 300'e girdim.

ŞFG8KT8: Burada daha çok derslerime çalışmaya başladım. Çünkü buranın disiplini daha iyi.

HK8ET6: *Ben zaten özeldiydim de yine derslerim biraz daha kötüydü, buraya gelince derslerime daha da önem gösterdiğim için bu kadar. [...]Daha da yükseldi ortalamam.*

ÇM8ET4: *Ödevlerimi de yerinde yapıyorum.*

ŞEE7ET1: *Mesela ilkokulda her gün eve gelip gittiğimizde evde ders çalışmıyoruz, burada derslere bakma imkânımızda oluyor daha başarılı oluyoruz yani her sene bir belge getirebiliyoruz.*

Araştırmamızda bu konuyla ilgili sorulara verilen cevaplar da ortaya koyuyor ki YBO'ya başlayan öğrenciler, kendilerinde ders çalışma düzeniyle birlikte başarının artışı yönünde bir değişiklik olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler öz değerlendirme yaparak okul başarılarının arttığını belirtmişlerdir. Başarılarının artışında okulun sağladığı çalışma salonu, ders, disiplin, kütüphane, laboratuvar, öğretmen, motivasyon, takip gibi imkânların önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanında programlı etüt saatlerinin varlığı, belletmenlik sisteminin katkıları ve akran etkileşimi ile YBO öğrencisi daha önceden devam etmiş olduğu okula göre kendisinin daha başarılı olduğunu ifade etmektedir.

ŞFGÖK4: *Akademik olarak da dediğim gibi yatılılığın olumlu bir etkisi kesinlikle vardır.*

HKÖE1: *Bu çocukların burada okuyor olması, başarılarına çok fazla katkı sağladığını düşünüyorum.[...] Burada ders başarısının yükseldiği çocuklarımız var. Yani bu çocuklar bu okulda çok daha başarılılar. Eğer burada olmasalardı, okula devam problemi olacaktı.*

ÇMİE1: *Benim yatılı öğrencilerim köy okulundan geldiği için içlerinde okur-yazar olmayan da var, dört işlem bilemeyenler de var.[...] Biz bu çocukları -1'den alıyoruz Fen Lisesi seviyesine çıkartıyoruz. Öbür öğrenciyi 4'ten alıyoruz. Yani normal bölgeden gelen öğrenciyi 5 birim önde başlıyor bu yarışa.*

ŞEEÖK2: *Burada kaldıkları zaman daha başarılı.*

Öğretmen ve okul yöneticileri verdikleri cevaplarda öğrencilerin okula ilk geldikleri durumdaki seviyeleri ile mezun aşamaya ulaştığı durumdaki seviyeleri arasında başarı yönünden çok büyük olumlu farklar olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen ve yöneticilerin kurum içi yaptığı değerlendirmede öğrencilerin başarılarının arttığı net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Hatta bazı öğretmenler öğrencilerin bir kısmının bu okula gelmemeleri halinde devamsızlık sorunu yaşayacakları ve başarılı olamayacaklarını ifade etmişlerdir. Okula başladığında okuma yazma problemi olan (Öğretmen tarafından -1 olarak ifade edilmiştir.) öğrencilerin dahi bir süre sonra teşekkür, takdir almaya başlamaları YBO'ların okul içi süreçlerde başarılarının göstergesi olarak bulgulanmıştır.

Lise Giriş Başarısı

LGS başarısı ile ilgili öğretmen ve okul yöneticilerine yönelttiğimiz sorulara katılımcılardan aldığımız cevaplardan elde ettiğimiz bulgular aşağıdaki gibidir:

ŞFGÖE1: *Geçen sene yatılı öğrencilerimizden 3 kişi (18'de 3 öğrenci) Fen Lisesini kazandı.*

ŞFGİE1: *Geçen sene 3 tane (fen lisesi kazanan) öğrencim vardı ikisi kız, biri erkek.[...] Şimdi bu okuldan mezun olan öğrenciler, genellikle 3'e ayrılalım. Fen Lisesi az, Anadolu Lisesi var %30, %40, geriye kalanda Meslek Liselerine gidiyorlar, İmam Hatip, Endüstri Meslek, Sağlık Meslek.*

HKÖE1: *Sağlık var, mesleki lise var, Anadolu lisesi var yani çocuklar her türlü liseye gidebiliyor. [...]ODTÜ Elektrik-Elektronik Mühendisliği kazanan bir çocuk var buradan mezun olan.*

HKÖE3: *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fizyoterapistlik, bir öğrencimiz orada. Görüştüklerimizden burada Kırıkkale İnşaat Mühendisliği okuyor, var öyle öğrencimiz. Bir öğrencimizde yine Kırıkkale Üniversitesinde hemşirelik yüksekokulu orada okuyor.*

HKÖK4: *Sağlık Meslek Liseline gidenler çok oldu. Genel teknik liselere gidenler çok oldu. İşte bir aşçılığa 2 öğrencimizin gittiğini biliyorum. Onun haricinde geneli normal. [...]Ampüte Milli Takımında bir oyuncumuz var o da burada okumuş.*

ÇMÖE1: *Tokat/Zile'ye giden öğrencimiz vardı. Fen Lisesi olarak oraya gittiler. %25 gibi şu anki Anadolu Liselerine devam eden öğrencilerimiz var. Geri kalan öğrencilerimiz Meslek Liselerine, Meslek Teknik Anadolu Liselerine gidiyorlar.*

ÇMÖE2: *Daha çok şu anda Anadolu Liseleri var mesela. Bizim önceki TEOG sisteminde Fen Liseline gönderdiğimiz öğrencilerimiz var. Sosyal Bilimler Lisesi, Başöğretmen Anadolu Lisesi bu tip okullara gönderdiğimiz öğrencilerimiz var.[...] Bu süreçte mesela 14 yılda mezun ettiğim çocuklardan birçoğunun işte öğretmen olduğunu, şu an hâkim olduğunu, doktor olduğunu, şu anda üstöğmen rütbesinde öğrencilerim olduğunu, değişik kademelerde öğrencilerimiz var.*

ŞEEİE3: *Köylerimiz(de) biraz daha nitelikli öğretmenlerimiz elimizde olsaydı YBO'ların başarısı emin olun çoğu okuldan daha iyi olur ki zaten Doğu'daki YBO'larımız ya her sene 25-30 Fen Lisesi çıkaran YBO'lar.*

Aldığımız cevaplardan anlaşıldığı üzere 8. Sınıf bitiminde girilen LGS ile Fen ve Anadolu Lisesi gibi nitelikli liselere YBO'lardan yerleşen çok sayıda öğrenci mevcuttur. Her YBO'ya göre liselere yerleştirme başarı durumunun farklılaştığı da görülmüştür. Koçhisar'da 18 yatılı öğrenciden 2018 yılında 3'ünün Fen Liseline yerleşmesi önemli bir başarı olarak bulgulanmıştır. Ayrıca bu öğrencilerin YBO'larda aldıkları eğitim-öğretim sayesinde daha nitelikli liselere kayıt imkânı kazanarak ileride dikey sosyal hareketlilik şansını yakaladıkları ifade edilmiştir. Ayrıca Fen Liselerine yerleşme oranı %3 olan Türkiye ortalamasına yakın seviyededir (Servi, 2019). Anadolu Liselerine yerleşme oranlarının oldukça yüksek olduğu belirtilmiştir. Daha önce Doğudaki YBO'larda çalıştığını ve o okullarda Fen, Sosyal Bilimler, Öğretmen ve Anadolu liselerine yerleşme başarısının çok yüksek olduğunu belirten öğretmenler bulgulanmıştır. Yerel ve ulusal basına yansıyan bazı YBO öğrencilerinin başarısını ortaya koyan haberler bu olguyu destekler niteliktedir (Başlı, 2021; Gümüşhane'nin OKS başarısı, 2007; Van Özalp, 2012). Öğretmenlerin ve idarecilerin cevaplarından anlaşıldığı üzere YBO mezunu öğrenciler şu anda iyi üniversitelerde eğitim almakta, ayrıca toplumda kariyerli meslek olarak tanımlanan hâkimlik, doktorluk, subaylık, mühendislik gibi meslekleri de yapmakta oldukları belirtilmiştir (ÇMÖE2). Kırıkkale Hüseyin Kâhya YBO'sundan mezun olan eski bir öğrencinin şu anda Ampüte Milli Takımıyla (Barış TELLİ 2017-2018) Avrupa Şampiyonluğuna ulaşması katılımcı öğretmen tarafından önemli bir sportif başarı örneği olarak belirtilmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırma bağlamında katılımcı öğrenci, öğretmen ve okul yöneticileri, YBO öğrencilerinin dezavantajlı konumunu, okulu olmayan köylerde ikamet ediyor olmaları ve çocukların içine doğduğu aile ve çevrelerinin sosyoekonomik ve kültürel durumları

üzerinden tanımlamaktadırlar. Araştırmamızdaki her bir YBO, bulunduğu bölgenin özel şartlarına göre öğrencisinde var olan çeşitli çevresel dezavantajları giderme noktasında yararlı olmaktadır. ŞFG ve HK YBO'larında ailesel dezavantaj öne çıkarken; ÇM ve ŞEE YBO'larında yerleşim yerinden kaynaklı dezavantajlılık daha genel bir problem olarak görülmektedir. Çalışmamıza dahil olan dört YBO'da öğrencilerin benzer sosyokültürel düzeydeki ailelerin çocukları oldukları ve YBO'nun sağladığı çeşitli imkânların bu öğrencilerin başarılarına çok önemli katkılar sunduğu anlaşılmaktadır. Aileden ve çevreden kaynaklı çeşitli mahrumiyetler içinde yaşayan çocuklara YBO'lar; yatılılık, beslenme, barınma, düzenli ders çalışma ve disiplinli, öngörülebilir bir habitat sağlama konusunda imkânlar ve fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca çevresel dezavantaja sahip olan bu çocuklara YBO'ların sağladığı imkânlar sayesinde bu çocukların okul içi süreçlerde ve LGS'de başarılarının arttığı araştırmanın bulgularından ulaşılan en genel sonuçtur.

Öğrencinin akademik başarısını belirleyen faktörlerin öğrenci, aile ve okul kaynaklı olduğunu (Sarier, 2016) göz önüne aldığımızda ailesinin çocuğuna sunmadığı bazı imkânları YBO'nun sağlaması öğrenci başarısı için önemli bir katkıdır. Erken yaşta öğrencilerin anne ve babalarından ayrılması yalnızlık duygularını arttırıyor, yalnızlık duygusu okul başarısını olumsuz etkiliyor (Aydın vd., 2018) şeklinde iddia edilse ve hatta yatılılığa alternatif olarak taşınmalı eğitim önerilse de erken yaşta YBO'ya yatılı gelen öğrenciler hem aile kaynaklı sosyokültürel dezavantajlardan kurtulmakta hem dezavantajlı çevresinden yalıtılmakta hem de sorumluluk alma, sorunlarla başa çıkma, akranlarla iş birliği yapma gibi konularda güçlü özellikler geliştirebilmektedir (Aydın vd., 2018). Küçük yaşta anne ve babasından ayrı olarak yaşamının zorluklarına rağmen ailelerinin sağlayamadığı ders, kurs ve etütler ile gün boyu eğitim öğretim gören bu çocuklar okul kültürüne daha çabuk uyum sağlayabilmektedir (Sarier, 2016). Kendi çevrelerinde kullanılan fakat okulda geçerli olmayan dil kodlarından (Bernstein, 1971) daha hızlı uzaklaşabilen öğrenci, okulda geçerli olan orta sınıf diline daha hızlı uyum sağlayabilmektedir. Ayrıca bu çocuklar okul sayesinde ailelerinin kendileri ile iletişim kurarken kullandığı olumsuzlayıcı kelimelerin yoğunluğundan da kurtulmuş olmaktadır (Barry, 2017). Düzenli ve dengeli beslenme ile zihinsel gelişim arasında fetüsken başlayan çok önemli bir bağlantının olduğu (Barry, 2017) bilinmektedir. YBO sayesinde de bu öğrenciler her gün düzenli ve dengeli beslenme imkânına sahip olmaktadır (Gökkyer, 2011). Düzenli ve dengeli beslenme imkânlarına ilave olarak YBO'da öğrenciler düzenli banyo imkânına da sahiptirler. Yatakhanelerin çoğunlukla baza sistemine geçmiş olması ayrı bir konfor sağlamaktadır. Devletin bu çocuklara yılda bir defa giyinme yardımı yapması, aylık harçlık vermesi de ayrıca çok önemli bir ekonomik dezavantajı kısmen de olsa gidermesi bakımından önemlidir (Servi, 2019). Ayrıca okulda ve yatakhane 24 saat öğretmen gözetiminde ders alan ve etüt saatlerinde ders çalışan bu çocukların okul başarıları da olumlu etkilenmekte, öğretmenlerinin rehberliği ve desteği sayesinde düzenli ders çalışma alışkanlığı edinmekte, okula bağlılıkları artmakta, akran gruplarıyla işbirliği ve rekabeti öğrenmektedirler (Şenol ve Yıldız, 2009; Sarier, 2016). Normal bir okula göre daha çok ders alan, devamsızlık problemi yaşamayan, dersleri daha çok tekrar eden, etütlerde öğretmen yardımı gören öğrenciler okulda öğrendiklerini daha kalıcı bir kazanım haline getirme olanağına kavuşmaktadırlar (Bloom vd., 1956). Hazır bulunuşluk olarak çok geri seviyelerden başlayan YBO öğrencileri okul içi süreçlerinde akademik olarak derslerde yüksek notlarla başarılı olmakta, bunun göstergesi olarak teşekkür, takdir ve başarı belgeleri almaya başlamaktadırlar.

Derslerdeki akademik başarının yanında YBO öğrencilerinin katıldığı yurt içi ve dışı yarışma, gezi ve diğer sosyal aktiviteler öğrencilerin çevrelerini tanmasına ve sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır. Katıldıkları sportif yarışmalarda elde ettikleri il, bölge hatta Türkiye dereceleri YBO öğrencilerinin kendilerine olan öz güvenlerinin artması bağlamında da önemli olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın okul içi süreçlerinde ders ve LGS'deki akademik başarıya odaklanan boyutu, başarı artırıcı imkânların etkilerine yönelmiştir. YBO'nun sağladığı başarı artırıcı imkânlar 8. sınıf sonunda öğrencilerin katıldığı Lise Giriş Sınavı'nda (LGS) Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, nitelikli Anadolu Lisesi gibi okullara Türkiye ortalamasına yakın bir oranda öğrencilerin yerleşmelerine imkân sunmaktadır (Servi, 2019). YBO'da öğrenim gören öğrenciler kendileriyle benzer sosyokültürel ve ekonomik çevreden gelen çocukların devam ettiği diğer ortaokulları LGS'de geçerek daha başarılı puanlar almışlardır (Başlı, 2021). YBO'ların sağladığı rehberlik ve motivasyon gibi imkânlar dezavantajlı çocuklara eğitim öğretim alanında yaşıtı olan diğer avantajlı aile çocuklarıyla yarışabilme konusunda ilave olanaklar sağlamakta böylece bu okullar sosyal adalet konusunda da önemli bir vazifeyi toplum ve devlet adına yerine getirmektedir.

Araştırmanın bulguları sosyokültürel ve ekonomik olarak dezavantajlı durumda olan ailelerin çocuklarının YBO'larda kendi çevrelerinde olmayan birçok imkânın yardımıyla daha düzenli ve başarılı olduklarını göstermiştir. Okulu olmayan yerleşim birimlerinde ikamet eden ve kültürel sermayesi yetersiz, dezavantajlı olarak nitelendirilen yoksul ailelerin çocuklarına ek olanaklar sunulması; fırsat ve imkânlarda adaletin sağlanması doğrultusunda YBO'ların öğrencilere çok değerli katkılar sağladığı ve bu imkânlar sayesinde YBO öğrencilerinin hem okuldaki derslerde hem de 8. sınıf sonunda katıldıkları LGS'de benzer sosyokültürel çevreden gelen öğrencilerin öğrenim gördüğü diğer okullara göre daha fazla başarı sağladıkları görüşmeciler tarafından ortaya konulmuştur. Bu sonuç ise meslekler ve gelirler ekseninde oluşan sosyokültürel ve ekonomik kesimler arasında üst ve değerli mevkilere ulaşmak için verilen meritokratik rekabette 'fırsat ve imkânlarda eşitsizlikleri' ortadan kaldırmak ve her öğrencinin en üst seviyedeki mesleki hedefine eğitim-öğretim süreçlerini kullanarak ulaşabilmesi için YBO'lar çok önemli bir basamak işlevini yerine getirmektedir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda araştırmanın problemine dair bir takım öneriler getirilebilir. Türkiye'nin ekonomik, kültürel ve coğrafi koşulları ile çocukların aile ve çevrelerinden kaynaklı eğitim öğretim imkânlarına ulaşamama sorununu ortadan kaldırma konusunda YBO'lar önemli bir görev yapmaktadırlar. YBO'nun sağladığı imkânları konusunda toplumda var olduğu bulgularan tanıtım eksikliğinin giderilmesi yönünde atılacak adımlar hem okulların boş olan kontenjanlarının ihtiyacı olan çocuklarla dolmasını hem de birçok çocuğun benzer dezavantajının giderilmesini sağlayacaktır. Birçok YBO kontenjanının çok altında öğrenci okutmakta bu ise okul kapasitelerinin verimsiz kullanılmasıyla sonuçlanmaktadır. Tanıtımın etkin yapılması bu okullar ve burada okuyan öğrenciler hakkında oluşan birçok olumsuz önyargıyı ortadan kaldırmaya ve bu okullara daha çok başarılı olabilecek öğrencilerin çekilmesine yönelik olmalıdır. Bu tanıtımlarda YBO'ların sağladığı imkânların, yararlı yönlerinin ve başarı durumunun öne çıkarılması bu okulların geleceği için faydalı olacaktır. Pansiyonda yatılı kalan öğrencilerin barınma ve beslenme koşullarının iyileştirilmesi başarı açısından yararlı olarak düşünülmektedir. Öğrencilere sağlanan kitap ve kırtasiye desteği; ek yayınlar, deneme kitapları, soru

bankaları, internet gibi olanaklarla geliştirilmelidir. Öğrencilerin sosyal aktivitelere katılımı, sportif yarışmalara dahil olması konusunda yapılan çalışmaların geliştirilmesi sosyalleşme bakımından önemli olarak görülmektedir. YBO' da çalışacak öğretmenlere bu okulun niteliği ve burada okuyan öğrencilerin durumları hakkında bilgi vermek amacıyla hizmet içi eğitimler verilmesi öğretmenlerin öğrencileri ile iyi ve doğru eğitsel iletişim kurmaları bakımından yararlı görülmektedir. Bu okullarda var olan kadrolu öğretmen eksikliğinin giderilmesi için YBO'da çalışma şartları gözden geçirilmeli, öğretmenlere ek puan verilmesinin yanı sıra ilave teşviklerde sağlanmalıdır. Öğretmen ve okul yöneticilerin uzun, mesuliyetli, riskli ve yorucu çalışmalarına çözüm bulunması için belletmenliğin öğretmenlikten ayrılması önerilmektedir. Okullardaki sağlıkçı ve diğer personel eksikliklerinin giderilmesinin de eğitim öğretim süreçlerine olumlu katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Okul yöneticilerinin acil ihtiyaçları giderebilmek için uzun bürokratik süreçleri beklememesi için mevzuatta düzeltmeler yararlı olarak görülmektedir.

YBO'ların başarı artırıcı imkânları eşitlemedeki rolünü inceleyen bu ve benzeri çalışmaların sonuçları doğrultusunda, sürecin öğrenciler açısından nasıl işlediğine dair yeni araştırmalar yapılabilir. Diğer taraftan dezavantajlı ailelerin çocuklarının başarılı olması için sağlanması gereken imkânların neler olduğu ve nasıl sunulması gerektiği konusunda çalışmalar yapılması YBO için daha kapsamlı bir eğitsel müfredat modeli oluşturulması noktasında önemli görülmektedir. Ayrıca YBO'da öğrencilerin yıllar içinde değişen başarısı ve burada sunulan imkânların niteliğinin anlaşılması noktasında boyamsal araştırmaların gerçekleştirilmesi, dezavantajlılığın YBO'ların sağladığı imkânlarla giderilmesinin, başarıya olan etkisinin ortaya konulması noktasında önemli olarak değerlendirilmektedir.

Katkı Beyan Oranı

Yazarlar araştırma fikrini birlikte oluşturmuştur. Literatür taraması, verilerin toplanması, verilerin analizi, bulguların yorumlanması ve makalenin rapor haline getirilmesi aşamalarında birinci yazar görev almıştır. İkinci yazar literatür taraması ve araştırmanın rapor haline getirilmesi aşamasında görev almıştır. Birinci yazar araştırmaya %70, ikinci yazar %30 oranında katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Akar, H. (2016). Durum çalışması. ed. Ahmet Sabah ve Ali Ersoy, Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri. Anı Yayıncılık: Ankara
- Akay, E. (2017). Ortaokul öğrencilerinin TEOG başarısına etki eden faktörlerin çok düzeyli analizi. (Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Akyol Köksal, A. ve Salı, G. (2013). Yatılı ve gündüzlü okuyan çocukların benlik kavramlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(4), 1377-1398.
- Ayçin, A. A. (2009). İsoleg tekniğinin beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama başarısı ve okumaya yönelik tutumları üzerine etkisi: YİBO örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Aydın, B., Yazıcı, H. ve Altun, F. (2018). Yatılı bölge ortaokullarında okuyan öğrencilerde kaygı, yalnızlık, öz-yeterlilik ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(26), 327-348.

- Barry, B. (2017). Sosyal adalet neden önemlidir?. çev. Ebru Kılıç. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Başlı, D. (2021). Ardahan'da LGS birincisi Eslem: İlk tercihim Galatasaray Lisesi. <https://www.haberler.com/yerel/ozalp-yibo-nun-sbs-basarisi-3942116-haberi/>.
- Bernstein, B. (1971/2003). A critique of the concept of compensatory education. [Class, Codes and Control. Volume 1, Routledge içinde, A Critique Of The Concept Of Compensatory Education. London.
- Bloom, B.S., Engelhart, M.D., Furst, E.J., Hill, W.H. ve Krathwohl, D.R. (1956). Taxonomy Of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Canada: By David McKay Company, INC.
- Bloom, B.S. (1973). Recent developments in mastery learning. *Educational Psychologist*, 10(2), 53-57.
- Bourdieu, P. (2016). Sosyoloji meseleleri. çev. Filiz Öztürk vd. Heretik Yayınları.
- Cangökçe Koç, Ö. ve Ünder, H. (2020). Claude Adrien Helvétius ve eğitimsel eşitlik. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 153-174.
- Coleman, J. S. (1964). Eğitimsel Olanakların Nitelikleri Raporu.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel araştırma yöntemleri- beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. çev. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir. Siyasal Yayınları.
- Ekinci, C.E. (2011). Bazı sosyo-ekonomik etmenlerin Türkiye'de yükseköğretime katılım üzerindeki etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 281-297.
- Galton, F. (1925). Hereditary genius. Macmillan.
- Glesne, C. (2012). Nitel araştırmaya giriş. çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu. Anı Yayıncılık.
- Goffman, E. (1961). Asylums: essays on the social statuation of mental patients and other inmates. Garden City, Anchor Books.
- Gökçer, N. (2011). Yatılı ilköğretim bölge okullarının sorunlarına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 288-310.
- Güleç, S. ve Alkış, S. (2003). İlköğretim birinci kademe öğrencilerin derslerdeki başarı düzeylerinin birbiri ile ilişkisi. *İlköğretim Online*, 2(2), 19-27.
- Gümüşhane'nin OKS başarısı üzerine bir değerlendirme. (ty). <https://gumushane.gen.tr/index.php?ind=reviewsveop=print fileveide=835>
- Gündöver, A. ve Göktepe, İ. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Seviye Belirleme Sınav Başarılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 30-47.
- Hanushek, E.A. (2016). What matters student achievement. *Education Next*, 16(2). <https://www.educationnext.org/what-matters-for-student-achievement/>.
- Hernstein, R. J. (1971). <https://www.educationnext.org/what-matters-for-student-achievement/>.
- Hesapçioğlu, M. & DüNDAR S. (2011). Türkiye'de Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Postmodernizm. Eğitim Akademi.

- Hurn, C.J. (2018). Eğitim Sosyolojisi: Okulun İmkân ve Sınırları. çev. A.Kaysılı & A. Soylu. Pegem Akademi.
- Jensen, A. (1969). How much can weboost IQ and scholastic achievement? *Harvard Educational Review*, 59(1), 1-123.
- Johnson, R. (1993). Editor's introduction: Pierre Bourdieu on art, literaure and culture. In P. Bourdieu, *The field of Cultural Production*, (1-28). Columbia University Press.
- Keçeli, B. & Kaysılı, A. (2008). Akademik başarının artırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(1), 69-83.
- Köse, R. M. (2001). Basil Bernstein: Kültürel Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Eğitim, Dil ve Dil Biçimsel Farklılıklar Üzerine. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 28(3-4), 361-382.
- Kurul Tural, N. (2002). Öğrenci başarısında etkili okul değişkenleri ve eğitimde verimlilik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 39-54.
- Lewontin, R.C., Rose, S. ve Leon, K. (2018). Genlerimizden ibaret değiliz. Kolektif. Yordam Kitap.
- Locke, J. (2004). Eğitim üzerine düşünceler. çev. Hakan Zengin. Morpa Kültür Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma- desen ve uygulama için bir rehber. çev. Prof. Dr. Selahattin Turan, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2012). Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okul pansiyonları yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. Resmi Gazete, 28437.
- Özalp YBO'nun SBS başarısı. (2012). <https://www.haberler.com/yerel/ozalp-yibo-nun-sbs-basarisi-3942116-haberi/>
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. çev. Mesut Bütün, S. Beşir Demir. Pegem Akademik Yayıncılık.
- Sandel, M. (2015). Adalet 'Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?'. çev. M. Kocaoğlu. BigBang Yayınları.
- Sarıer, Y. (2010). Ortaöğretime Giriş Sınavları (OKS-SBS) ve PISA sonuçları ışığında eğitimde fırsat eşitliğinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 107-129.
- Sarıer, Y. (2016). Türkiye'de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: Bir meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 609-627.
- Servi, M. (2019). Ortaokullarda maliyet ve akademik başarı. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Şenol, D. & Yıldız, S. (2009). Yatılı ilköğretim bölge okullarında öğrenci-öğretmen ve aile etkileşimi (Diyarbakır ve Erzurum örneği). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 359-376.
- Türe, E. & Arslan Karaküçük, S. (2011). Yatılı ilköğretim bölge okullarında eğitim ortamlarının fiziksel/mekansal değişkenleri açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(2), 165-199.
- Yağmur, Y. (2014). 2014 YBO gerçeği. *Eğitime Bakış Dergisi*, 30, 55-58.

- Yaşar Kazu, İ. (2019). Sosyo-ekonomik Açıdan Dezavantajlı Kişilerin Eğitimleri Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 38-47.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.